Богдан КУЛІШ,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України (м. Київ)
e-mail: bogdankulish777@gmail.com

ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активною цифровізацією освітнього процесу, розширенням інформаційних ресурсів та урізноманітненням засобів цифрової комунікації. Проблема формування інформаційно-комунікаційної компетентності в системі загальної середньої освіти розглядається як важливий напрям компетентнісної модернізації освіти [1].

Особливої актуальності зазначена проблема набуває щодо старшокласників з порушеннями слуху. Для цієї категорії учнів цифрові технології можуть виконувати не лише загальноосвітню функцію, а й забезпечувати доступність інформації, підтримувати комунікацію, створювати додаткові можливості для самостійного навчання та сприяти подоланню комунікативних бар'єрів. Водночас ефективність використання інформаційно-комунікаційних технологій залежить від того, наскільки доречно вони інтегровані в освітню діяльність і наскільки враховуються особливі освітні потреби учнів з порушеннями слуху [2].

У цьому контексті інформаційно-комунікаційну компетентність старшокласників з порушеннями слуху визначаємо як інтегроване особистісне утворення, що характеризує здатність учня самостійно, ефективно, критично, безпечно та відповідально використовувати інформаційно-комунікаційні й цифрові технології для пошуку, відбору, оцінювання, опрацювання, створення та передавання інформації, здійснення комунікації та співпраці, розв'язання навчальних і практичних завдань, створення цифрового контенту та задоволення освітніх, соціальних і майбутніх професійних потреб з урахуванням особливостей слухового сприймання, доступності інформації та специфіки цифрової комунікації [3].

Відповідно до результатів проведеного нами дослідження, структура ІК-компетентності старшокласників з порушеннями слуху охоплює інформаційний, комунікаційний, технологічний, діяльнісно-практичний та інклюзивний складники [3, с. 169]. Така структура визначає необхідність комплексного підходу до її формування, за якого оволодіння окремими цифровими операціями не є самоціллю, а набуті знання й уміння інтегруються у практичну діяльність учня.

Практико-орієнтований аспект формування ІК-компетентності полягає насамперед у перенесенні акценту з накопичення учнями теоретичних відомостей про цифрові технології на їхнє застосування для розв'язання конкретних навчальних, життєвих і комунікативних завдань.

У зв'язку з цим зміст формування ІК-компетентності старшокласників з порушеннями слуху має бути максимально наближеним до реальних потреб учнів. Одним із важливих напрямів практико-орієнтованого формування ІК-компетентності є розвиток умінь працювати з інформацією. Учень має не лише знаходити необхідні відомості за допомогою пошукових систем, а й визначати інформаційну потребу, добирати джерела, порівнювати інформацію з різних ресурсів, визначати її достовірність, систематизувати отримані дані та представляти результати пошуку в доступній формі. Такий підхід сприяє розвитку інформаційної грамотності та критичного мислення, а також свідомому ставленню до цифрового контенту та вільному орієнтуванню у інформаційному просторі [2; 3].

Не менш важливим є практичне опанування навичок цифрової комунікації. Працюючи з інформаційно-комунікаційними технологіями, старшокласники з порушеннями слуху набувають досвіду використання цифрових засобів для обміну повідомленнями, файлами та іншими матеріалами, спільної роботи, участі в дистанційній взаємодії та навчальній співпраці. Варто акцентувати увагу на необхідності формувати навички дотримання норм цифрового етикету, відповідального ставлення до інформації інших осіб та усвідомлення наслідків власної цифрової поведінки.

Специфіка роботи з учнями з порушеннями слуху зумовлює потребу у забезпеченні доступності цифрової комунікації. Результати нашого дослідження засвідчують, що попередженню і подоланню комунікативних бар'єрів сприяє широке використання в освітньому процесі текстових

інструкцій, візуальних алгоритмів, схем, таблиць, інфографіки, субтитрованих відеоматеріалів, презентацій та інших візуальних засобів та забезпечує доступність сприймання навчальної інформації. Водночас важливо, щоб такі засоби не обмежували активність учня, а створювали умови для його самостійної діяльності, вибору способів розв'язання завдання та представлення отриманого результату.

Особливе місце в практико-орієнтованій методиці, якою ми послуговувалися, посідає система вправ. Вона повинна забезпечувати поступовий перехід від виконання окремих операцій за зразком до самостійного комплексного застосування цифрових засобів. а кожна наступна група завдань має передбачати поступове підвищення рівня самостійності учня. Доцільним є поєднання репродуктивних, продуктивних, проблемних, ситуаційних і творчих вправ.

Ефективним засобом формування ІК-компетентності є компетентнісні задачі, зміст яких моделює реальні або наближені до реальних ситуації [4, с. 176]. Наприклад, учневі може бути запропоновано знайти в Інтернеті інформацію про певну професію, перевірити її за декількома джерелами, визначити основні вимоги до професійної діяльності, систематизувати отримані дані та створити коротку мультимедійну презентацію. Виконання такого завдання передбачає одночасне застосування інформаційних, технологічних, комунікаційних і діяльнісно-практичних умінь.

Доцільним є також використання проблемних ситуацій, в яких учень має самостійно визначити послідовність дій та обрати відповідний цифровий інструмент. Наприклад, завдання може передбачати визначення способу безпечного збереження персональних даних, вибір надійного джерела інформації або встановлення способу організації спільної роботи над цифровим документом. Така організація навчальної діяльності сприяє формуванню не алгоритмічного, а усвідомленого використання цифрових технологій.

Важливим практико-орієнтованим засобом є проєктна діяльність. Її перевага полягає в можливості інтегрувати окремі цифрові вміння у цілісний процес, що охоплює визначення проблеми, постановку мети, планування діяльності, пошук та аналіз інформації, створення цифрового продукту, його представлення та оцінювання. Проєктна діяльність забезпечує можливість формування не лише технологічних умінь, а й

самостійності, відповідальності, комунікації та співпраці. Тематика проєктів для старшокласників з порушеннями слуху може бути пов'язана з їхнім повсякденним життям і майбутнім професійним становленням. Зокрема, доцільними є проєкти «Безпечний цифровий простір», «Цифрові ресурси для мого навчання», «Моя майбутня професія в цифровому середовищі», «Створюємо доступний цифровий продукт», «Корисні онлайн-ресурси для старшокласника». У процесі реалізації таких проєктів учні отримують можливість самостійно застосовувати цифрові інструменти для вирішення значущої для них проблеми.

Окремий напрям становить формування навичок інформаційної та цифрової безпеки. Учні мають не лише знати відповідні правила, а й уміти застосовувати їх у практичних ситуаціях: визначати, які персональні відомості не можна поширювати у відкритому цифровому просторі; розпізнавати потенційно небезпечні повідомлення; перевіряти підозрілу інформацію; використовувати надійні способи захисту облікових записів; дотримуватися правил цифрового етикету та авторського права. Проблема безпечної поведінки є складовою сучасної цифрової культури й має обов'язково бути представлена в системі формування ІК-компетентності старшокласників з порушеннями слуху.

Практико-орієнтований підхід також передбачає використання різних форм організації навчальної діяльності: індивідуальної, парної та групової. Індивідуальна робота сприяє розвитку самостійності, парна робота спрямована на взаємодію та взаємодопомогу, групова – орієнтує на спільне плануваня, розподіл ролей, цифрову комунікацію та відповідальність за результат. Для учнів з порушеннями слуху при цьому має забезпечуватися доступність комунікації та чіткість інструкцій.

Отже, практико-орієнтоване формування ІК-компетентності старшокласників з порушеннями слуху має здійснюватися як системний і поетапний процес, у якому цифрові знання та вміння набувають практичного значення через їх застосування в навчальних, комунікативних, соціальних і професійно орієнтованих ситуаціях. Основними його засобами є система практичних вправ, компетентнісні та ситуаційні задачі, проєктна діяльність, цифрова комунікація, створення цифрового контенту та завдання з інформаційної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю., Білоус О. В., Богачков Ю. М. та ін. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України : метод. рекомендації / за заг. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна, О. В. Овчарук. Київ : Атіка, 2010. 88 с.

2. Таранченко О. М., Литовченко С. В., Федоренко О. Ф. та ін. Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології : навч.-метод. посіб. Київ : ФОП Симоненко О. І., 2018. 220 с.

3. Жук В. В., Куліш Б. Ю. Структура і напрями формування інформаційно-комунікаційної компетентності старшокласників з порушеннями слуху. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2026. № 1, т. 121. С. 156–178. DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.315 (дата звернення: 08.10.2026).

4. Слюсаренко В. Особливості формування інформатичної компетентності учнів з порушеннями слуху на уроках інформатики в 8–10 класах. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. № 4, т. 116. С. 173–192. DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v116i4.204 (дата звернення: 08.10.2026).